

РЕЧ ПРИРЕЂИВАЧА

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И КЊИЖЕВНОСТ: ПРИЛОЗИ ЗА ИСТОРИЈУ СВЕПРИСУТНОСТИ

У опирању покушајима да се глобализација дефинише тако што ћемо је оптужити, и оптужи тако што ћемо је дефинисати, помоћ нам може пружити феномен неместа (франц. *non-lieu*). Антрополог Марк Оже, творац ове кованице, неместо дефинише као супротност припадности, супротност сваком одредљивом пореклу: хотелска соба, супермаркет, аеродром и ауто-пут представљају простор непрекидног протока и потрошње, одлажења и пролажења; то су простори изван историје, далеко од мреже људских односа и обликовања идентитета.

Није ли и глобализација покушај обезличеног укрупњавања вредности, универзализовања које ће охрабрити не улазак у вечност, већ потрошњу у садашњем тренутку? Усамљеност и издвојеност неместа дају појединцу илузију припадања великом глобалном систему, систему који се граничи са утопијом, али не постаје утопија; неместо је вечита могућност да се увек и никада не буде код куће. Глобализација је процес сличног уједињавања бескраја могућности у једну могућност потрошње.

Неместо у чистом облику не постоји, у њему се позиције и односи стално изнова прераспоређују. Оже тврди да су места и неместа поларитети: она прва се не дају никако избрисати, она друга никад не бивају довршена. Неместа су као палимпсести са безброј слојева, на којима се игре односа и идентитета увек изнова уписују. Такво поље никад окончане интеракције књижевност нуди глобализацији, али само под условом да се алхемија стварања и прожимања никада не озакони као бренд.

Дефиницију неместа која ће нам послужити и у читању глобализације налазимо у причи „Ева Евита“ Љубице Арсић: њен јунак долази у Буенос Ајрес на операцију промене пола

(ето недовршености у обликовању идентитета), одседа у хотелу чије собе поспрема Соледад, дању дама са зогером, а ноћу страсна плесачица танга, девојка која ће на крају приче покушати, узалудно и неуспешно, да човеку од два пола буде нешто више од нуле. И шта види главни јунак приче, јунак на путу да постане јунакиња, јунак који је слеп за лепу и очајну Соледад јер је не види од своје фасцинације Евитом Перон, женом каква би он сам хтео да постане, и чији би идентитет да преузме? „Хотели и музеји имају нешто заједничко (...) Они који у њима привремено бораве не остављају никакав траг. Људски мирис се ту не задржава, јер је ваздух толико испуњен прошлошћу да у њему нема места за зној, парфем или мирис ташне од лоше штављене говеђе коже.“

И хотели и музеји су „пуста, свечана места на којима нико не станује“, али разлика постоји: док музеји наизуст причају приче о мртвим станарима историје, хотелска соба брише свако претходно присуство живих.

У дефинисању глобализације, књижевност је неместо на ком се лоцирају мртви станари историје и живи случајни пролазници: она нема своје присуство, њена припадност је само илузија, она нема дом ни систем. Нема га откако је њен утицај проблематизован и избрисан. Утицај књижевности је релативизован на сваки начин тиме што је књижевни простор с једне стране скучен на ексклузивистички забран лишен медијског одјека, а са друге стране проширен на ранијих деценија незамисливе просторе медијских и културних феномена.

Како Жељко Милановић истиче у свом тексту, књижевно дело и његов творац потајно сањају утопијски сан да постану глобално раширени и прихваћени, теже да освоје време и простор. Глобализација неспорно нуди магично освајање и времена и простора, али, исто тако, опомиње на обавезу унификације. Тој се обавези књижевност успешно опире, пристајући увек на дослухе и средства, а никада на постројавање и уједначавање.